

УДК 94(477) «19»

О.О. Приймак

ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В.К. ЛИПІНСЬКОГО НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дана стаття присвячена з'ясуванню кола наукових, соціальних та політичних інтересів вченого, представлених у публіцистичних виданнях перед Першою світовою війною.

Ключові слова: науково-популярна література, українофільство, газета «Рада».

Данная статья посвящена изучению круга научных, социальных и политических интересов, представленных в публицистических изданиях перед Первой мировой войной.

Ключевые слова: научно-популярная литература, украинофильство, газета «Рада».

This article is devoted the study of circle of scientific, social and political interests, presented in publicism editions before First world war.

Key words: popular scientific literature, ukrainofil'stvo, newspaper «Rada».

Постановка³проблеми. В.К. Липинського можна віднести до неординарних постатей історії України. Його феномен полягає у тому, що поляк за народженням, римо-католик за віросповіданням, здобувши європейську освіту (університети Кракова і Женеви), намагаючись змінити ставлення польської інтелігенції до української нації, він все своє життя відстоював ідею створення незалежної української держави. Втілення своїх поглядів у життя В.К. Липинський розпочав публіцистичною діяльністю, де підіймав питання економічного, соціального та освітнього життя в Україні.

Мета статті полягає у розкритті публіцистичної діяльності В.К. Липинського напередодні Першої світової війни.

Аналіз актуальних досліджень. До окремих питань наукової та публіцистичної діяльності вченого зазначеного періоду звертались Т. Осташко [1], І. Гирич [2], К. Галушко [3] та Л. Білас [4].

Виклад основного матеріалу. Після закінчення Женевського університету В.К. Липинський зайнявся перекладом науково-популярної польської літератури, так як про її необхідність для розширення світогляду української середньої верстви вони з Б. Грінченком обговорювали ще під час його навчання у Женеві [193, с. 344]. Через деякий час В.К. Липинський завагався у користі перекладацької роботи для українського суспільства, оскільки вона, на його думку, мала: «якийсь спеціальний «дух», що робить їх (книжки – прим. О.О. Приймак) майже неможливими до українського перекладу» [5, с. 346]. Однак, з часом він переконатися в правильності первинного задуму, про що повідомляв у листі до Б. Грінченка. Перелік найбільш важливих, на його думку, книжок з їх короткою анотацією В.К. Липинський подав у статті «На увагу нашим видавництвам. Матеріал до нашої науково-популярної літератури» до київської газети «Рада» [6, с. 2-3]. До цього переліку увійшла література з різних галузей знань: з природознавства (д-р Бржезінські «Про те, що є

в середині землі», «Про моря та суходоли», «Про воздух та, що в ньому діється», та інш.), астрономії (д-р Бржезінські «Про затміння сонця та місяця»; Умінські «Про сонце», та інш.), геології (Умінські «Про кам'яний вугіль»; Піотровські «Звідки взялися каміння на наших полях»), анатомії (д-р Бржезінські «Про тіло людини»), гігієні (д-р Бржезінські «Як виховувати дітей на здорових та сильних людей»; Промик «Як ми себе годуємо і як треба годуватися»), історії культури від найдавніших часів (Поплавська «Про життя перед історичних людей»; Умінські «Про залізо і яка з нього користь», «Огонь на службі у людини» та інш.), з історії інших культур (Умінські «Про диких жителів Австралії», «Про диких жителів Полінезії», «Нансен серед крижаного моря»), історії давніх народів («Життя давніх народів: Халдейців, Асирійців, Фінікійців», «Про Єгипетян»; Сосновські «Бразилія та її жителі» та інш.), а також книги для дітей («Спомини коня»; Карінгтон «Помічники людини»). Крім переліку науково-популярної літератури, В.К. Липинський додав до цього списку декілька цікавих, на його думку, шкільних підручників: з географії (Промик «Про світ»; д-р Бржезінські «Люстована мандрівка по Європі») та читанку для дітей (д-р Бржезінські «Дарунок для молоді»), а також книги для народного вчителя (д-р Бржезінські «Оповідання про природу та промисли»; д-р Веріго «Що з чого виробляється»; д-р Гільперина «Розмова про тайни природи») [6, с. 2-3]. Великий обсяг опрацьованого матеріалу, його різноманітність свідчать не тільки про високу освіченість названого автора у різних галузях знань, а й про велику, корисну працю, що є найкращим доказом утілення ідейних переконань у життя.

Одночасно з перекладом польської літератури В.К. Липинський досліджував проблему «українофільства» серед представників польської шляхти на Україні. Очевидно, інтерес до виникнення цього суспільного явища, мав не тільки науковий, а й особистий характер. Його вивчення базувалось на матеріалах зібраних у Краківській бібліотеці і мало на меті дослідити причини та умови як стихійного, так і свідомого прояву «українофільства», а також причини, що заважали розповсюдженню цього процесу [5, с. 345-346]. Наслідком дослідження стали статті про Богдана Залеського (Рада 1911, ч. 292) [7, с. 1-3], польську шляхту та монографія про Станіслава Михайла Кричевського (*Z dziejow Ukrainy, Ksiega pamiatkowa ku czci Wlodzimierza Antoniewicza, Paulina a Swieckiego i Tadeusza Rylskiego...*, 1912) [8]. У них В.К.Липинський розкривав роль та значення шляхти в українському культурному та політичному житті.

Перебування вдома не сприяло поліпшенню здоров'я й за порадою рідних він виїхав до Закопаного (село в польській частині Карпат), де лікувався з середини осені 1907 р. до середини весни 1908 р. [5, с. 84]. Вибір Закопаного обумовлювався наявністю профілюючих санаторіїв та відповідного клімату. Ця місцевість була досить

популярною (для відпочинку та лікування) не тільки серед польської шляхти середнього достатку, а й літераторів та артистів. Також Закопане привертало увагу тим, що тут існували два (доступні за цінами) польські санаторії для вчителів та для школярів і студентів, де серед відпочиваючих можна було зустріти й українців, але як виняток. Оскільки санаторії були офіційно призначені лише для поляків [9, с. 2].

Довге лікування в санаторії, ймовірно, стало причиною того, що В.К. Липинський змушений був відмовитися від навчання у Київському університеті, що планував перебуваючи вдома [5, с. 345]. Поновив своє навчання він тільки взимку 1908 р., записавшись як слухач до філософського факультету Ягелонського університету [3, с. 265]. Там він слухав лекції професора М. Стрешевського (Еволюція сучасної думки від Леонарда да Вінчі і Коперника до Є. Канта та французької революції, Еволюція європейської думки в XIX столітті), професора В. Закшевського (Часи Людовіка XIV, XIX століття), професора І. Третіака (Історія російської літератури, а також Пояснення текстів староруських) [4, с. 80].

Прочитавши тільки один навчальний 1908/1909 рік, В.К. Липинський залишив навчання у Ягелонському університеті й повністю присвятив себе публіцистичній, науковій та громадській діяльності, активно співпрацюючи з відомими представниками української історичної науки М.С. Грушевським та В.М. Доманицьким.

Ще під час лікування у Закопаному В.К. Липинський разом з В.М. Доманицьким вирішили об'єднати свої зусилля для видання популярної літератури сільськогосподарської тематики, в чому вони бачили необхідність у селянському середовищі. Про це В.К. Липинський повідомляв Б. Грінченка в своєму листі від 9/22 березня 1908 р. «З д. Доманицьким задумали ми маленьке видавництво популярних книжок для селян, переважно економічно-хліборобського змісту. ...такі книжки нам тепер дуже потрібні. Першою піде книжка д. Доманицького «Про селянське господарство у чужих землях» (з малюнками), а там, як знов, може, ще щось випустимо» [5, с. 347]. Унаслідок своєї співпраці в тому ж році у Київському видавництві «Селянська Книга» В. Доманицький видав дві книги: «Як хазяйнують в чужих краях (Німеччині, Бельгії, Данії, Голландії, Франції та Польщі)», а також «Про сільську кооперацію». Незважаючи на те, що прізвище В.К. Липинського не було зазначене (прізвища видавців «Селянської книги» не подавалися [5, с. 871]) та й сам він про свою участь в цьому проекті говорив досить скромно: «Він (В.М. Доманицький) писав, а я видав ці брошури» [10, с. 37]. Однак його внесок у це видання був вагомим. Він не лише дістав гроші для видавництва, а й неодноразово перечитував матеріали (висловлюючи, свої думки щодо

викладу та змісту) до і після коректування, домовлявся з видавцями, займався питаннями якості паперу, цікавився обкладинкою, рахував необхідну кількість примірників. Така активна наукова та організаційна (з питань видавництва) праця В.К. Липинського та В.М. Доманицького сприяла виходу в світ якісно нової, корисної у сільськогосподарському середовищі книжки, про інтерес до якої свідчить її популярність на сільськогосподарській виставці в Луцьку [5, с. 513]. Її високий рівень також зазначено в рецензії, надрукованій у газеті «Київські вісті». Крім того сам В.К. Липинський у листі до В.М. Доманицького дав високу оцінку даній роботі: «На мою гадку, книжка вийшла зовсім гарною і свіжою, не шаблоною...» [5, с. 511].

Одночасно з роботою над «Як хазяйнують в чужих краях (Німеччині, Бельгії, Данії, Голландії, Франції та Польщі)» він почав співпрацювати з київською газетою «Рада», Літературно-науковим вісником та Записками наукового товариства імені Шевченка, де друкував свої статті, історичні розвідки та рецензії.

З 1908 по 1912 роки В.К. Липинський надіслав шістнадцять статей до «Ради» («На увагу нашим видавництвам. Матеріал до нашої науково-популярної літератури», «Ще в справі «Історії України» М.Аркаса», «Браття малороси», «На новий шлях з старими думками», «Неправдою світ пройде, але назад не вернешся», «Цікавий документ», «Заява Вацлава Липинського», «Лицарі брехні і фальшивих доносів», «Де-що про неофітів», «Памяти Василя Доманицького», «Мобілізація російської і польської «чорної сотні»», «За що ми повинні дякувати Володимиру Антоновичу», «Вшехпольське хамство «Dziennik'a Kijow'ogo»? «Слідами Потоцького», «Скільки уваг з приводу заведення земства на Правобережжі і відповіді гр. Красицького «Раді»», «На чисту воду», «Богдан Залеський. З нагоди святкування 25-літніх роковин його смерті в «Колі польських дневників і літераторів» у Києві»), усі вони вирізнялися цікавими темами та доступним викладом матеріалу. Високий рівень його статей відзначали не лише читачі газети, а й її видавець Є.Х. Чикаленко: «Само собою, що такі статті роблять рекламу газеті, і якби кожен номер був із такою статтею, то може передплата не падала б, а ширилась би» [11, с. 209].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, погляди вченого знайшли прояв у публіцистичній діяльності, результатом якої стали численні статті у солідних виданнях та популярних газетах. Усі вони вирізнялись актуальністю тем та доступністю викладу ма-

теріалу, сприяли популяризації розвитку українського народу серед місцевого населення. Подальше дослідження автор бачить у поглибленому вивченні поглядів вченого передвоєнного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осташко Т. Вячеслав Липинський: постать на тлі доби / Т. Осташко // Український історичний журнал. – 2007. - №2 – С. 113-130
2. Гирич І. Вячеслав Липинський у світлі його листування з дореволюційних часів / І. Гирич // Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. – Київ – Філадельфія: Смолоскип, 2003. - Т.1. – С. 83-118.
3. Галушко К.Ю. Консерватор на тлі доби: Вячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих» / К.Ю.Галушко. – Київ: Темпора, 2002. – 288 с.
4. Білас Л. Вячеслав Липинський і територіялізм (1908 - 1910) / Л. Білас // Сучасність. – 1962. - № 2. – С. 100 – 101.
5. Вячеслав Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. – Київ – Філадельфія: Смолоскип, 2003. - Т.1. – 958 с.
6. Липинський В. На увагу нашим Видавництвам. Матеріал до нашої популярної наукової літератури / В. Липинський // Рада. – 1908. - № 62. – С. 2-3.
7. Правобережець В. Богдан Залеський. З нагоди святкування 25-літніх роковин його смерті в «Колі польських дневників і літераторів» у Києві / В. Правобережець // Рада. – 1911. - № 292. – С. 1-3.
8. Lipiński W. Z dziejów Ukrainy. Księga pamiątkowa ku czci Włodzimierza Antonowicza, Paulina Świącickiego i Tadeusza Ryłskiego ... pod redakcją Wacława Lipińskiego / W. Lipiński. - Київ, 1912. – XXIV с.
9. Ярошевський Б. Лист із Закопаного / Б. Ярошевський // Рада. – 1912. - № 72. - С. 2.
10. Вячеслав Липинський. З епістолярної спадщини. Листи до Д.Дорошенка, І.Кревецького, Р.Метика, О.Назарука, С.Шелухіна / Упор. Т.Осташко, Ю.Терещенко. – К.: Ін-т історії НАН України, 1996. – 190 с.
11. Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917). У 2-т. / Є. Чикаленко – К.: Темпора, 2004. – Т.1. – 428 с.